

Eğitimi Yeniden Düşünmek

Eğitimle İlgilenen Herkes İçin Eğitime Dair ok Şey

Muhammet BAŞTUĞ

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ

EĞİTİMİ YENİDEN DÜŞÜNMEK
Eğitimle İlgilenen Herkes İçin Eğitime Dair Çok Şey

ISBN 978-625-8516-71-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ankara Özgür Matbaacılık
1250. Cad. No: 25 Ostim Yenimahalle/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46821

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim denilince aklımıza hemen müfredatlar ya da sınavlar geliyor. Günümüzde eğitim, sadece müfredatlardan ya da sınavlardan ibaret değil. Eğitim, çok yönlü, çok değişkenli ve pek çok alana etki eden bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Öyle ki eğitim bireylerin huzurunu, mutluluğunu, öz güvenini, yaşam şeklini, üretkenliğini ve geleceğini hatta insanlığın kaderini şekillendiren en temel yapı taşı olarak düşünülmektedir ancak bu yapı taşı zamanla yıprandı, işlevini yitirdi ve günümüzde birçok çocuk, öğretmen ve aile eğitim sisteminin içinde olmalarına rağmen dışlanmış, yorulmuş, kaybolmuş hissediyor. Belki de eğitimin kendisi de büyük yorgun, tükenmemek için direniyor!

Dünya, büyük değişimi yaşıyor ve daha büyük değişimlerin ayak seslerini duyar gibiyiz. Elimizden düşüremediğimiz akıllı telefon, tabletler, avuç içi ve cep bilgisayarları, yapay zekâ ile konuştuğumuz asistanlar... 2000’li yıllardan beri değişimi ve değişim hızını konuşuyoruz ancak dünya, son yıllarda insanlık tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı değişiyor. Yaşadığımız ortamlar, kullandığımız araçlar, üretim ve tüketim şeklimiz baş döndürücü bir hızda değişiyor. Bu değişimi ve değişimin hızını okullarımızda, sınıflarımızda ve eğitim sistemimizde görebiliyor muyuz? 150 yıl öncesinden gelen bir zaman yolcusu bugünün evlerine, hastanelerine, fabrikalarına girse neleri tanıyabilir? Elbette yanıtınız, neredeyse hiçbirisi olacaktır. Peki aynı yolcu bir okula girse? Sıralar, tahta, öğretmen masası... Belki de buralarda en çok tanıdık gelecek yer okul olurdu. O zaman her şeyin başlatıcısı, dönüştürücüsü ve geliştiricisi olarak anlam yüklenen, eğitimin ve ortamlarının kendisi neden değişmiyor? Her şeyi değiştirenin kendisi niye değişmiyor? Bu bakışa göre eğitimin çok koruyucu, çok muhafazakâr olduğu söylenebilir mi?

İşte tam da bu noktada, “Eğitimi Yeniden Düşünmek” zorunluluğu devreye giriyor çünkü artık eskimiş kalıplarla, geçmişin yöntemleriyle geleceğin insanlarını yetiştirmeye çalışmak, bir çocuğa bisiklet sürmesini öğretirken tekerlekleri kare yapmak kadar anlamsız. Günümüzde sınıflar sınırlarını kaybediyor. Öğrenme deneyimi okul saatlerinin ötesine geçiyor. Öğrencilerin okula ve öğretmene bağımlılığı giderek azalıyor... Bu değişimi anlamak ve bunun üzerine yeniden düşünmek...

Bu kitap, sadece eğitim sisteminin sorunlarını ortaya koymayı amaçlayan bir eleştiri metni değildir. Eğitimde görülen sorunlara ve yanlış yorumlamalara ilişkin bir farkındalık ve çözüm içeren gerçekçi ve umut verici bir yol haritası sunmaktadır. Eğitimde gelenekseli tamamen reddetmeden, onun güçlü yanlarını modern yaklaşımlarla harmanlayarak 21. yüzyılın gerektirdiği becerilere sahip bireyler yetiştirmenin düşüncesini tartışıyoruz.

Kitap, not mu, yetkinlik mi? Ezber mi, eleştirel düşünme mi? Rekabet mi, iş birliğı mi? Kitap, bu ikilemlerin ötesine geçerek dengeli ve bütüncül bir eğitim anlayışı oluşturmayı amaçlıyor. Öğrencinin merakını köreltmek yerine ateşleyen, içsel motivasyonu dışsal ödüllerden daha değerli kılan, yapay zekâyı tehdit olarak değıl fırsat olarak gören bir anlayış...

Günümüzde genel olarak bireylerde öğrenme reddini görüyoruz. Gerek yetişkinler gerekse öğrenciler öğrenmeye karşı isteksiz, hareketsiz ve öğrenmeyi adeta reddediyor! Bu kitapta, çocukların doğal merakını nasıl canlı tutabileceğimizi, içsel motivasyonu nasıl güçlendirebileceğimizi, başarıyı yeniden nasıl tanımlayabileceğimizi ve teknolojiyi nasıl doğru bir şekilde eğitime entegre edebileceğimizi tartışıyoruz. Ayrıca öğretmenlerin tükenmişliğinden ailelerin yanlış yaklaşımlarına, disiplinin ve sorumluluğun doğasına kadar birçok temel soruya samimi yanıtlar arıyoruz. Belki de en önemlisi, bu kitap eğitimi sadece okulun sorumluluğı olarak görmüyor. Aileler, öğretmenler, öğrenciler ve toplumun tüm paydaşları bu dönüşümün aktif birer parçası olarak ele alınıyor. Çünkü çocuklarımızın geleceğı, hepimizin ortak sorumluluğı.

“Gelecekte okullar ne olacak?” sorusuna verilecek cevap, aslında bugün atacağımız adımlarda saklı. Bu kitap, o adımları atmak için cesaret, bilgi ve ilham veriyor. Eğitimi yeniden düşünmek, aslında geleceğı yeniden tasarlamaktır.

Her çocuğun potansiyelini gerçekleştirebileceğı, öğrenmenin bir yük değıl keyif olduğı, merakın ve yaratıcılığın değer gördüğü bir eğitim sistemi hayal ediyoruz. Bu düşüncelerle hazırlanan elinizdeki kitap eğitimle ilgilenen herkese hitaben yazılmıştır.

Aralık, 2025

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM EĞİTİME BAKIŞ

Eğitim Neden Bu Kadar Önemli?.....	2
Eğitim Değerini Kaybediyor Olabilir mi?	5
Geleneksel Mi Modern Eğitim mi?	8
Geleneksel Eğitim Dönüşüyor mu?.....	8
Geleneksel Eğitime Yapılan Eleştiriler	9
Geleneksel Eğitim Kötü mü?.....	10
Modern Eğitim Nedir?.....	11
Modern Eğitimi Yanlış mı Anlıyoruz?	12

2. BÖLÜM 21. YÜZYILDA EĞİTİM: YENİ BEKLENTİLER VE ZORLUKLAR

21. Yüzyıl Eğitimine Teknolojinin Etkileri.....	17
21. Yüzyılda Eğitimden Beklentiler	18
Teknolojik Okuryazarlık Başarıyı Etkiler mi?	21
Yapay Zekâ Fırsat mı Tehdit mi?	23

3. BÖLÜM ÖĞRENCİ PROFİLİ VE BAŞARI ALGISI

Günümüz Öğrenci Profili.....	25
Aileler Çocukları ile İlgili Ne Gibi Sorunlar Görüyor?	29
Başarı Algısı: Not mu, Yetkinlik mi?	33
Not Odaklı Başarı Algısının Dezavantajları.....	34
Yetkinlik Odaklı Başarı Algısının Önemi.....	35
Başarı Algısında Eğitimcilerin ve Ailelerin Rolü	36

4. BÖLÜM

MERAK, MOTİVASYON VE ÖĞRENME BECERİLERİ

Merak ve Öğrenme Motivasyonunun Başarıdaki Rolü	39
Öğrencilerin Merakı Nasıl Arttırılır?.....	41
Öğrenci Merkezli Öğrenme Ortamları Oluşturmak.....	41
Öğrencilerin Merakını Canlı Tutmak.....	42
Olumlu ve Destekleyici Bir Öğrenme İklimi Sağlamak	42
Keşfetmeye ve Deneyimlemeye Alan Açmak	43
Öğrenmeyi Günlük Hayatla İlişkilendirmek	43
İçsel Motivasyonu Güçlendirmek.....	44
Öğrencilere Özerklik Vermek.....	44
Dışsal Motivasyonun Özellikleri ve Kısıtları	45
İçsel Motivasyonun Özellikleri ve Gücü.....	46
Dışsal Motivasyondan İçsel Motivasyona Geçiş Süreci.....	46
Dışsal Motivasyondan İçsel Motivasyona Nasıl Geçilir?.....	47
Ödüllerin Azaltılarak Anamlı Öğrenmenin Sağlanması.....	47
Öğrenme Sürecinde Özerklik Sağlamak.....	48
Öğrenmeyi Keyifli ve Merak Uyandırıcı Hâle Getirmek	48
Rekabet Yerine İş Birliği ve Takdir Kültürü Oluşturmak	49
Süreç Odaklı Geri Bildirim Vermek.....	49
Başarıyı Dışarıdan Değil İçeriden Gelen Bir Değer Olarak Algılatmak	50
Eğitimde Disiplin ve Sorumluluk Bilinci	51
Başarılı Öğrenci Olmak İçin Disiplin ve Sorumluluk Bilinci	51
Sorumluluk Bilinci Nasıl Geliştirilebilir?	53
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Yeteneđinin Rolü.....	58
Eleştirel Düşünmenin Başarıya Etkisi.....	58
Problem Çözme Yeteneđinin Başarıya Katkısı	59
Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerilerini Öğrencilere	
Nasıl Kazandırabiliriz?.....	60
Sorgulamaya ve Araştırmaya Teşvik Etmek.....	60
Aktif Öğrenme Ortamları Sağlamak.....	61
Çok Yönlü Perspektif Kazandırmak.....	61
Analitik Düşünmeyi Desteklemek	62
Yapıcı Geri Bildirim Vermek ve Hatalardan	
Öğrenmeyi Sağlamak	62

5. BÖLÜM

EĞİTİMDE AİLELERİN ROLÜ

Aile Kimdir?	64
Günümüz Aile Profili.....	65
Aile ve Çocuk Yaşantısının Yansıtıcı İlişkisi	68
Ailenin Eğitimdeki Etkisi	68
Öğrenme Sürecine Aktif Katılımda Ailenin Rolü.....	69
Çocuğun Okul Hayatına Aktif Katılım Sağlamanın Yolları.....	70
Aile Desteğinin Akademik Başarıya Doğrudan Etkisi	72
Evde Öğrenme Ortamı Nasıl Oluşturulur?.....	72
Ailelerin Sık Yaptığı Hatalar ve Çözümleri.....	76
Olumlu Ebeveyn Tutumları ve Destekleyici Yaklaşımlar.....	79
Günlük Yaşamda Sorumluluk Kazandırma Yöntemleri.....	82

6. BÖLÜM

EĞİTİMDE ÖĞRETMENİ DOĞRU ANLAMAK!

Öğretmen Kimliği ve Rollerine.....	85
Öğretmen Kimdir?	85
Ontolojik Bakış Açısından Öğretmen.....	86
Ontolojik Açından Öğretmenin Varlığı Ne Anlama Gelir?	86
Ahlaki Sorumluluk Bakış Açısına Göre Öğretmen.....	87
Sosyal ve Politik Açından Öğretmen.....	87
Günümüz Öğretmeninin Profili: Karmaşık ve Dinamik Görünüm.....	88
Günümüzün İdeal Öğretmen Profili	89
Öğrenme Kolaylaştırıcısı Rolü.....	89
Günümüz Öğretmeninin Rehber Rolü.....	91
Öğretmenin Teknoloji Entegratörü Rolü	92
Yaşam Boyu Öğrenen Rolü	93
İş Birliği Yapabilen Öğretmen Rolü	93
Farklılaştırmayı Bilen Öğretmen Rolü.....	94
Küresel Farkındalık Sahibi Öğretmen Rolü	94
Veri Odaklı Hareket Eden Öğretmen Rolü.....	94
İletişim ve Empati Yeteneği Gelişmiş Öğretmen Rolü	95
Öğretmen Motivasyonu ve Zorluklar	98
Tükenmişliği Önleme ve Mesleki Süreklilik	101

Öğretmen Tükenmişliği.....	101
Öğretmen Tükenmişliğinin Belirtileri.....	102
Öğretmenlerin Mesleği Terki.....	105
Mesleki Tükenmişliği Önlemenin Yolları.....	106
Etkili Bir Öğretmen Olmanın Şifreleri	109
İlham Veren ve Motive Edici Öğretmen Olmak!	113
Öğretmenlerin Öğrenci Motivasyonuna Etkisi	115
Etkili Geri Bildirim ve Dersleri Etkili Kılma	115
Öğretmenler Dersleri Etkili Hâle Getirmek İçin Neler Yapabilir?.....	116
Öğretmen Motivasyonu Nasıl Artar?.....	118
Niçin Öğretmen Motivasyonu İhmal Ediliyor?.....	119
Öğretmenlerin Motivasyonunu Arttıran Faktörler	121
Takdir, Değer ve Tanınma	121
Mesleki Özerklik ve Kontrol	121
Destekleyici Yönetim ve Olumlu Okul İklimi	121
Mesleki Gelişim Fırsatları.....	122
Meslektaş Dayanışması ve İş Birliği	122
Veli ve Toplum Desteği	122
Yönetilebilir İş Yüğü ve Çalışma Koşulları.....	122
İş-Yaşam Dengesi.....	123
Adil Ücretlendirme ve Sosyal Haklar	123

7. BÖLÜM

GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Geleceğin Meslekleri ve Gerekli Beceriler	124
Gelecekte Okullar Ne Olacak?	128
Okulların Varlığı.....	128
Eğitimi Yeniden Düşünmek: Geleceğe Bakmak.....	133

Kaynaklar	139
------------------------	-----

1. BÖLÜM

EĞİTİME BAKIŞ

Günümüzde eğitim hepimiz için büyük bir umudu ve hayali temsil ederken bir yandan da derin bir hayal kırıklığına doğru gidiyor. Günümüz eğitimi, gerçekte var olmayan hatta belki de hiç olmayacak bir dünyanın ihtiyaçlarına ve sorunlarına çözüm bulmayı hedefleyen bir anakronizmin görüntüsünü sergilemektedir. Uzun yıllardır “büyük başarıyı” vadeden sistem, geldiğimiz noktada notlara ve sınavlara sıkışmış ve yıpranmış görünüyor. Eğitimin çok yönlü ve bütüncül gelişimini destekleyen misyonu, tek yönlü bilgi aktarımı ve çocukların gerçek yaşamıyla bağ kurulamayan ezberci bir anlayışın esiri olmuş durumda. Standartlaşmış testler ve notla değerlendirilen geleneksel anlayış, günümüzün değişen öğrenci profillerinin eğitim ihtiyacını karşılamaktan çok uzak.

Eğitim artık toplumun önünden giden ve onu geleceğe hazırlayan bir misyonu kaybetmiş, özellikle öğrencilerdeki ve toplumdaki hızlı dönüşümde pasif hatta geride kalmış bir yapıyı temsil ediyor. Dijitalleşmenin artmasıyla birlikte bilgiye erişimin kolaylaştığı bir zamanda eğitim, sanayi devrimindeki işlevi ve yapısıyla ayakta kalmaya çalışıyor. Her şeyin hızla değiştiği günümüzde okulların ve sınıfların yapısı, işleyişi 20. yüzyılın başından beri neredeyse aynı kalmıştır. Eğitim artık bir yol ayrımındadır. Geçmişin yapılarını ve alışkanlıklarını korumak ya da bireylerin beceri, yetkinlikler ve değerlerle bütünleşmesini sağlayacak şekilde onların geleceğe hazırlanmasında itici ve geliştirici bir güç olmak! Bu yol ayrımı, bir tercihin değil zorunluluğun vurgusunu ifade ediyor.